

Mieczysław Różański

„Dzieje parafii Wniebowzięcia NMP
na tle rozwoju Łodzi”, Piotr
Zwoliński, Łódź 1998 : [recenzja]

Łódzkie Studia Teologiczne 7, 349-350

1998

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

ks. Piotr Zwołiński, *Dzieje parafii Wniebowzięcia NMP na tle rozwoju Łodzi*, Łódź 1998, ss. 114 + fot.

Łódź – „ziemia obiecana” XIX wieku, osiągnęła swoje znaczenie dzięki olbrzymiemu rozwojowi przemysłowemu. Ma dość dobrze opracowane dzieje miasta¹. We wszystkich dotychczasowych publikacjach pomijano niemal całkowitym milczeniem dzieje miejscowej parafii. Informacje o niej przekazywano tylko na kanwie jakichś wydarzeń. Informowano jedynie o tym fragmencie działalności parafii, który był potrzebny w danej sytuacji. Lukę tę próbuje uzupełnić ks. Piotr Zwołiński, przedstawiając w swej książce w sposób popularyzatorski dzieje najstarszej łódzkiej parafii. Autor skupił się przede wszystkim na latach 1818–1920. Powody takiego wyboru przedstawia we Wstępie (s. 5). Wynikają one z dwóch powodów. Pierwszy, to ten, że jest to okres przynależności parafii łódzkiej do Archidiecezji Warszawskiej, a drugi bardziej interesujący, że jest to czas największego rozwoju gospodarczego miasta, a co za tym idzie zmiany profilu duszpasterskiego parafii.

Autor podzielił książkę na pięć rozdziałów. Pierwszy ukazuje związek dzieje miasta i parafii do czasu rozwoju przemysłowego, który w historiografii otrzymał nazwę „Łodzi rolniczej”. Czas powstania parafii łódzkiej owiany jest tajemnicą dziejów. Nie zachował się bowiem jej akt erekcyjny. Autor podaje za S. Muznerowskim² jedną z hipotez powstania parafii, według której pierwszym proboszczem tej parafii był ks. Piotr Śliwka, kanonik kapituły wrocławskiej, a otrzymał dobra łódzkie w wieczyste posiadanie od biskupa Galanczewskiego. Istnieje także druga hipoteza autorstwa R. Rosina³, który utrzymuje, że erekcji parafii nie można łączyć z ks. Piotrem Śliwką, gdyż nie miał on obowiązku stałego przebywania w Łodzi. Twierdzi też, że parafia łódzka nie istniała prawdopodobnie w 1387 r., gdyż wydany wówczas dokument lokacyjny dla Łodzi i Widzewa nie wspomina o powinnościach obydwu wsi na rzecz proboszcza łódzkiego. Niezależnie od tego, którą z tych hipotez przyjmiemy, uznaje się, że parafia łódzka istniała już na początku XV w.

Pozostałe rozdziały dotyczą okresu Łodzi przemysłowej. W drugim rozdziale Autor ukazuje w zarysie rozwój przemysłu w mieście. Na tym tle stara się ukazać rozwój przestrzenny i ludnościowy miasta z zaznaczeniem narodowości jego mieszkańców i ich wyznania. Ukazanie tego zagadnienia jest bardzo pomocne przy zrozumieniu problemów duszpasterskich, jakie wyniknęły w działalności parafii na tle wyznaniowym i narodowościowym. Szkoda tylko, że Autor nie przedstawił danych w formie tabeli.

Rozdział trzeci omawia starania duchowieństwa o budowę w mieście nowych świątyń. Tak znaczny rozwój ludnościowy uniemożliwiał czynny udział w mszy świętej. Przedstawione zostały dramatyczne wręcz starania się o budowę nowych świątyń i stanowisko władz zaborczych.

¹ Do najważniejszych zaliczyć należy: *Łódź. Dzieje miasta*, t. 1 do 1918 r., pod red. R. Rosina, Warszawa–Łódź 1988; H. Dinter, *Dzieje wielkiej kariery. Łódź 1332–1860*, Łódź 1965; Tenże, *Spod czarnych dymów. Łódź w latach 1861–1918*, Łódź 1978; A. Ginsbert, *Łódź o studium monograficzne*, Łódź 1962; R. Rosin, M. Bandurka, *Łódź 1423–1823–1973. Zarys dziejów i wybór dokumentów*, Łódź 1974; J. Śmiałowski, *Od narodzin od rozkwitu Łodzi przemysłowej 1820–1870*, Łódź 1973.

² S. Muznerowski, *Przyczynki do monografii Łodzi*, Łódź 1922, s. 68.

³ R. Rosin, *Łódź i wsie podłódzkie od początku XV do schyłku XVI w.*, w: *Łódź. Dzieje miasta*, pod red. R. Rosina, t. 1 do 1918 r., Warszawa–Łódź 1988, s. 81.

Najciekawszy jest rozdział czwarty, przedstawia pracę duszpasterską w „ziemi obiecanej”. Autor zadał sobie sporo trudu, aby w sposób jasny i przejrzysty wyjaśnić, na czym polegały konflikty narodowościowe i wyznaniowe. Pokazał też sposób działania władzy, która dążyła do powstawania takich właśnie konfliktów (np. działanie szkoły, s. 54; chóru, s. 73). Ukazuje również sylwetki ówczesnych duszpasterzy, którzy dbali o duchowy rozwój parafian i prowadzili działalność społeczną, często nowatorską na terenie Polski.

Ostatni rozdział prezentuje budynki sakralne parafii, na przestrzeni lat, przedstawia też wcześniejsze kościoły, które należały do parafii Wniebowzięcia NMP.

Na koniec chciałbym życzyć Autorowi i innym badaczom dziejów miasta, aby prowadzili dalsze badania nad działalnością społeczną Kościoła w tym czasie. Jest to problem, który do tej pory stanowi białą kartę w dziejach naszego miasta.

ks. Mieczysław Różański

ks. Stanisław Gr a d, *Kościół pod wezwaniem świętego Antoniego w Tomaszowie Mazowieckim*, Tomaszów Mazowiecki 1998, ss. 44, aneksów 11, fot.

Tomaszów Mazowiecki jest stosunkowo młodym miastem. Powstał jako osada na przełomie XVIII i XIX z inicjatywy hrabiego Tomasza Ostrowskiego. Od samego początku osada miała charakter robotniczy. Jej początek należy związać z budową pieca hutniczego, a później rozwijała się wraz z rozwojem przemysłu włókienniczego. Takie oto skromne początki miało znaczące dziś miasto Tomaszów Mazowiecki.

Publikacja ks. Stanisława Grada jest próbą popularyzacji dziejów lokalnego kościoła pw. św. Antoniego, który przed kilkoma laty obchodził stulecie swojego istnienia w obecnej postaci. Ukazuje historię budowy kościoła i jego wyposażania. Autor zaznacza, że przy opracowywaniu dziejów kościoła opierał się przede wszystkim na materiałach archiwalnych zachowanych w archiwum parafialnym. Największe znaczenie ma zbiór listów jednego z proboszczów parafii do hr. Stanisława Ostrowskiego. Z listów wynika, że w sposób mistrzowski udało mu się osiągnąć zamierzony cel. Budowa tego kościoła była powiązana z polityką władz zaborczych wobec narodu polskiego. Budowę świątyni rozpoczęto w 1825 r. z inicjatywy hr. Antoniego Ostrowskiego, który jednocześnie był inicjatorem przeniesienia drewnianego kościoła z niedalekiej wsi Tobiasze, aby służył rozwijającemu się miastu. Był to jeden z nielicznych w tym czasie przypadków przeniesienia kościoła wraz z parafią na inne miejsce. Niestety rozpoczęta budowa została przerwana przez władze carskie po powstaniu listopadowym. Wznowiono pracę dopiero po trzydziestu latach, w wyniku których powstał nieduży kościół. Dzieje budowy tego kościoła obrazują, jak władze carskie próbowały ograniczać działalność Kościoła katolickiego zarówno w budownictwie sakralnym, jak w różnych formach duszpasterskich, ale także olbrzymią determinacją miejscowej ludności, która pomimo różnych stawianych przez władzę trudności próbowała doprowadzić do końca zmierzony cel. Powstał kościół, który odpowiadał częściowo projektowi autorstwa jednego z najsłynniejszych architektów XIX w. – Henryka Marconiego. Dopiero w latach późniejszych udało się zrealizować pierwotne zamierzenie i powiększyć tę świątynię tak, że jej współczesna bryła jest odzwierciedleniem pierwotnego projektu. Komitet Budowy kościoła nie poprzestał na staraniach o dobre wykonanie murów świątyni. Do jej wyposażenia zatrudniono wybitnych artystów tego okresu: rzeźbiarza Andrzeja Pruszyńskiego i malarzy – Wojciecha Gersona i Szymona Buchbindera.

Na kanwie starań i problemów budowlanych kreśli Autor sylwetki ówczesnych proboszczów parafii i ich wkład w dzieło budowy kościoła i jego wyposażenia. Był on niewątpliwie znaczny, wskazują na to zachowane zapisy konsultacji dokonywanych z Komitetem Budowy kościoła oraz z samym fundatorem hr. Ostrowskim.